

Ainevaldkond “Sotsiaallained”

1. Üldalused

1.1. Valdkonnapädevus

Sotsiaallainete pädevusega taotletakse õppija toimetulekut iseendaga (intrapersonaalne: eneseusaldus, eneseregulatsioon, eneseanalüüs, empaatia, autonoomia ja vastutus - enesemääratluspädevus), suutlikkust toimida lähikonnas (interpersonaalne: suhestumine, osalus ja turvaline kohanemine erinevates sotsiaalsetes kontekstides - sotsiaalne pädevus), valmisolekut ja oskust olla aktiivne ja vastutustundlik kodanik (institutsionaalne: poliitika, valitsemine, riik, vabakond, turg, meedia jt ühiskonnaelu korraldamise vormid - kodanikupädevus), oskust mõtestada ühiskondlikke suhteid mineviku ühiskondades lähtuvalt ajaloolisest kontekstist ja üldinimlikest väärtustest.

Sotsiaallainete õpetamise kaudu taotletakse, et gümnaasiumi lõpuks õpilane:

- 1) tunneb huvi kogukonna, rahva ja maailma arengu vastu, mõistab ühiskonnas toimunud ja toimuvate muutuste põhjusi, tagajärgi ja seoseid;
- 2) tunneb huvi enda arengu vastu, hindab ennast adekvaatselt, analüüsib oma võimalusi, usub endasse ja kavandab oma tulevikku, võtab vastutuse oma tuleviku kujundamise eest, väärtustab loovust ja ettevõtlikkust ning arendab endas neid omadusi ja pädevusi;
- 3) austab demokraatiat ja inimõigusi, teab oma õigusi ja kohustusi, järgib seadusi, üldinimlike väärtusi ja üldtunnustatud käitumisharjumusi, kujundab oma arvamuse ning on vastutustundlik ja aktiivne ühiskonnaliige, on lojaalne Eesti riigile;
- 4) valdab infootsimise meetodeid, hindab kriitiliselt allikate usaldusväärsust ja teabe sisu; väärtustab teaduspõhist maailmapilti;
- 5) aktsepteerib inimeste individuaalseid erinevusi, kultuurilist ja maailmavaatelist mitmekesisust, suhtub neisse sallivalt, kui need pole inimväärikust alandavad või inimsusevastased;
- 6) tunnetab oma rolli Eesti kultuuripärandi hoidja ja kandjana, väärtustab inimkonna kultuuripärandit ja aktsepteerib kultuurierinevusi;
- 7) hoolib endast ja teistest, järgib tervislike eluviise, käitub turvaliselt enda ja teiste inimeste suhtes, hoiab keskkonda, on teadlik tarbija;
- 8) võtab vastutuse inimesena, kodanikuna, perekonna- ja ühiskonnaliikmena.

1.2. Ainetundide jaotus

Sotsiaallainete kursused jagunevad kohustuslike õppeaine vahel, need on ajalugu, ühiskonnaõpetus, inimeseõpetus ja uurimistöö alused (vaata tabel 1).

Tabel 1. Sotsiaallainete kursused

Kursuse nimetus	G1	G2	G3
Ajalugu			
Üldajalugu	1	x	x

Eesti ajalugu I (kuni 16. ja 17. sajandi vahetuseni)	1	x	x
Eesti ajalugu II (kuni 19. sajandi lõpuni)	x	1	x
Lähiajalugu I – Eesti ja maailm 20. sajandi esimesel poolel	x	1	x
Lähiajalugu II – Eesti ja maailm 20. sajandi teisel poolel	x	x	1
Lähiajalugu III – 20. sajandi arengu põhijooned: Eesti ja maailm	x	x	1
Ühiskonnaõpetus			
Ühiskonnaõpetus I	x	x	1
Ühiskonnaõpetus II	x	x	1
Inimeseõpetus			
Perekonnaõpetus	1	x	x
Uurimistöö			
Uurimistöö alused	x	1	x
Uurimistöö/praktilise töö kirjutamine	x	1	x

1.3. Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasisene lõiming

Sotsiaalskines kesitletakse inimese ja ühiskonna toimimist minevikus ning tänapäeval.

Õppe korraldamisel lähtutakse Eesti riikliku iseseisvuse tunnustamisest, eesti kultuuri traditsioonide, Euroopa ning maailma kultuuri ja teaduse põhisaavutuste väärtustamisest ning KJPG õppekava üldosas sätestatud põhimõtetest. Sotsiaalskines õppimine aitab arendada tervikpilti ühiskonnast ning kujundab oskust mõista minevikunähtuste alusel toimuvat arengut. Sotsiaalskines vahendusel areneb võime näha ühiskonna arengus erinevaid seoseid ning teha teadlikke valikuid, lähtudes ühiskondlikest väärtustest, normidest ja reeglitest; toimida kõlbelise ja vastutustundliku inimesena ning ühiskonnaliikmena. Sotsiaalskines teemade käsitlemisega toetatakse soolise võrdõiguslikkuse edendamist ühiskonnas.

Ajalooõpetuse eesmärk on kujundada õppijaid, kes on suutelised analüüsima ja mõistma maailma, milles nad elavad, ning tunnevad asjaolusid ja sündmusi, mis on maailmas juhtunud. Ajaloõpetuses omandavad õpilased kultuuriruumis orienteerumiseks teadmisi oma kodukoha ning maailma minevikust ja kultuuripärandist ning erinevatest väärtussüsteemidest. Aine vahendusel hakkab õpilane teadvustama, analüüsima, kriitiliselt hindama ja tõlgendama minevikusündmusi ning -protsesse, nende omavahelisi seoseid ja seoseid tänapäevaga ning ajalooksündmuste erineva tõlgendamise põhjust.

Inimeseõpetuse eesmärk on toetada õpilase sotsiaalskines ja emotsionaalskines oskuste arengut, õppides tundma ennast, kujundama vastutustundlikult oma suhteid, tundma perekonna rolli ühiskonna ning inimese elus, olema terviseteadlik, aus, hooliv ja õiglase.

Ühiskonnaõpetuses omandavad õpilased teadmised, oskused, väärtused ja hoiakud ühiskonnas toimimiseks ning vastutustundlike otsuste tegemiseks. Õppeaine eesmärk on luua eeldused kodanikuidentiteedi ja ühiskonna sidususe tugevdamiseks ning aktiivse kodaniku kujunemiseks, toetada dialoogivalmidust maailma erinevalt mõistvate inimeste vahel, samuti õpilase enese teadlikkust maailmavaate küsimustes.

Valdkonnasisese lõimingu taotletakse, et õpilane areneks terviklikuks isiksuseks, kes suhtub endasse ja teistesse positiivselt, arvestab kaasinimestega, lähtub oma tegevuses üldinimlikest väärtustest ning märkab ja mõistab ühiskonnas toimuvat, on valmis ühiskonnaelus osalema, võtab vastutuse oma otsuste ja valikute eest ning mõistab üksikisiku rolli globaalsel tasandil; kes teeb majanduslikke otsuseid rahatargalt ja vastutustundlikult, oskab elatada ennast ja oma peret, teenida tulu, maksab kohusetundlikult makse ja panustab selle kaudu ühiskonna arengusse. Kõigi sotsiaalvaldkonna õppeainete seisukohalt on tähtis koostööoskus ja konstruktiivsete lahenduste leidmise oskus.

Õppesisu käsitluses teeb aineõpetaja valiku arvestusega, et kirjeldatud õpitulemused, üld- ja valdkonnapädevused oleksid saavutatavad.

Võimalusi valdkonnaüleseks lõiminguks, üldpädevuste arengu toetamiseks ja õppekava läbivate teemade käsitlemiseks

Sotsiaalvaldkonna õppeainete õppimise kaudu toetatakse õpilastes kõigi KJPG õppekava üldosas kirjeldatud üldpädevuste arengut. Üldpädevuste saavutamist toetab ainevaldkonna õppeainete eesmärgipärane lõimimine teiste valdkondade õppeainetega ning läbivate teemade õpilase jaoks tähenduslik käsitlemine. Sotsiaalvaldkonna ainetes tutvustatakse valdkonnaga seotud töö- ja nendele vastavaid haridusvõimalusi. Selle tulemusel kujuneb õpilasel suutlikkus rakendada oma teadmisi ja oskusi erinevates olukordades, kujundada enda väärtushoiakuid ja -hinnanguid, võimalus omandada ettekujutus ühiskonna kui terviku arengust ning kujundada oma karjääri.

1.4. Hindamine

Hindamine on õppeprotsessi osa, mille kaudu toetatakse õpilase õppimist ja arengut. Hindamisel saadakse ülevaade õpitulemuste saavutatusest ja õpilase individuaalsest arengust ning toetatakse selle kaudu õpilase kujunemist positiivse minapildi ja adekvaatse enesehinnanguga ennastjuhtivaks õppijaks. Hindamise tulemusena saab õpilane tagasisidet oma edenemise kohta õppimisel ja õpistrateegiate valikuteks. Õpetaja saab teavet oma õpetamise tulemuslikkuse kohta ning sisendit nii õppetegevuse kui iseenda pädevuste arendamiseks.

Hindamise alus on valdkonna ainekavades kirjeldatud õpitulemused. Hindamisega toetatakse kooliastme lõpuks taotletavate teadmiste ja oskuste omandamist, hoiakute kujunemist ning valdkonnapädevuste saavutamist. Ainealaste teadmiste ja oskuste kõrval antakse tagasisidet ka üldpädevuste arengu ning väärtushoiakute ja -hinnangute kujunemise kohta. Hoiakute kujunemisele antakse tagasisidet suunavate ja toetavate sõnaliste hinnangute abil. Selleks rakendatakse kujundavat ja kokkuvõtvat hindamist. Õppeprotsessi käigus rakendatakse kujundavat hindamist, kus õpilane saab tagasisidet oma õpitulemuste saavutamise taseme

ning tugevate külgede ja arenguvõimaluste kohta. Kokkuvõttev hindamine toimub õppeperioodi lõpul. Kursuse kokkuvõttev hinne kujuneb õppeperioodi jooksul toimunud hindamise tulemusena, seejuures arvestatakse, et hinnetel võib sõltuvalt töö mahust olla erinev kaal.

Kursuse algul teavitab õpetaja mida ja millal hinnatakse, milliseid hindamisvahendeid kasutatakse ning millised on hindamise kriteeriumid. See info kajastub Stuudiumis õppeaine infos.

Arutluste, juhtumianalüüside, loominguliste tööde ja projektülesannete puhul hinnatakse arvamuste ja seisukohtade argumenteeritust, seostatust ja veenvust, õpilase seisukohtadele minevikusündmuste, ühiskonnas ja maailmas toimuva kohta antakse sõnalist kirjeldavat tagasisidet. Praktiliste ja loominguliste ülesannete sooritamisel hinnatakse nii protsessi kulgu kui tulemust, probleemide märkamise ja analüüsi oskust, suutlikkust rakendada teoreetilisi teadmisi praktiliselt õpituatsioon. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid pööratakse tähelepanu ka õpilase keelekasutusele, sh erialaste terminite, isiku-, riikide- ja kohanime, rahvusvaheliselt aktsepteeritud lühendite õigele kasutusele ja õigekirjale, mida arvestatakse hindamisel vastavalt ülesande eesmärgile ja kokkulepitud hindamiskriteeriumidele.

Ajaloos hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi tähtsamate ajaloosündmuste ja -nähtuste analüüsi nõudvate ülesannete kaudu. Allikaanalüüsi puhul hinnatakse allikast olulise info leidmist, selle tõlgendamist ja võrdlemist, kommenteerimist ning usaldusväärsuse üle otsustamist. Arutluse puhul hinnatakse kirjutise vastavust teemale, ajastu- ja teemakohaste faktide teadmist, analüüsi, võrdlemise, seoste loomise ja järelduste tegemise oskust ning isikliku suhtumise väljendamist põhjendatud hinnangute kaudu.

Inimeseõpetuses hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi ning nende seostamise oskust. Õpilase hoiakuid ja väärtushinnanguid mõõdetakse ja tagasisidestatakse vaatluse, õpilase antud hinnangute ja otsustuste ning juhtumianalüüsi alusel. Kursuse hinne on eristav. Õppeprotsessi käigus kasutab õpetaja nii eristavat kui mitteeristavat hindamist tulenevalt aine spetsiifikast. Kooliastmehinne kujuneb kursusehinne alusel, kursusehinne kujunemine on kirjeldatud õpetaja poolt kursuse algul õppeinfosüsteemis.

Ühiskonnaõpetuses hinnatakse arutlusoskust, erinevate allikate, sh õigustekstide tõlgendamist ja analüüsi, ühiskondlike probleemide analüüsi ja oma seisukoha kujundamise ning selle põhjendamise oskust; aga ka kodanikuvalmidust ja -vastutust ühistegevuses osalemise, ühiskonnaliikmele kohustuslike toimingute, sh vajalike dokumentide täitmise oskuse jt eakohaste ülesannete kaudu. Väitluses hinnatakse oskust kuulata aktiivselt teise osapoole väiteid ning oskust esitatud väidetele tõenduspõhiste argumentidega vastata. Ühiskonnaõpetuse positiivse kooliastmehinde saamiseks peavad mõlemad kursusehinded olema positiivsed.

Uurimistöö alustel kursusel hinnatakse õpilaste teadmisi ja nende rakendamise oskust kirjalike, suuliste ja/või praktiliste tööde alusel, arvestades õpilaste teadmiste ja oskuste vastavust kursuse õpitulemustega. Kursusehinne on mitteeristav. Kursuse hinne kujunemine

on kirjeldatud õpetaja poolt Stuudiumis õppeaine info juures. Kooliastmehinne kujuneb kursuse hinde alusel.

Uurimistöo/praktilise töö kursusehinne lisatakse juhendaja poolt, siis kui õpilane on saavutanud vastavad õpitulemused. Kursusehinne on mitmeeristav. Kooliastmehinne kujuneb kursuse hinde alusel.

1.5. Õppe kavandamine ja korraldamine

Õppetegevus on õppijakeskne, toetab õpimotivatsiooni hoidmist ja õpilaste kujunemist aktiivseiks ja iseseisvaks õppijaks ning loovaiks ja kriitiliselt mõtlevaks ühiskonnaliikmeiks, kes suudavad teha valikuid, võtta vastutust oma õppimise eest ja tulevad toime muutunud olukorras ning on valmis kavandama oma edasist haridusteed.

Gümnaasiumis õppetegevust kavandades ja korraldades teevad õpetajad koostööd, seejuures:

- 1) lähtutakse KJPG alusväärtustest, üldpädevustest, valdkonnapädevustest, taotletavatest teadmistest, oskustest ja hoiakutest ning õpitulemustest ja kooli õppekavas sätestatud õppesisust ning lõimingust teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) arvestatakse didaktika nüüdisaegsete käsitluste ja ainevaldkonnas toimunud arengutega, võetakse arvesse kohalikku eripära, muutusi ühiskonnas ja maailmas ning seostatakse neid omavahel;
- 3) taotletakse, et õpilase õpikoormus oleks mõõdukas, jaotuks õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätkaks piisavalt aega puhkuseks ja huvitegevusteks, õpilast suunatakse oma õppimist mõtestama ja kavandama ning õpikoormust jagama;
- 4) arvestatakse õpilaste eelteadmisi, huvisid, individuaalseid eripärasid ja -võimeid, kasutatakse diferentseeritud ja sobivat pingutust nõudvaid ülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud ja õpilasele tähenduslikku käsitlust, reageeritakse õpi- ja eluraskustele ning pakutakse õpiabi ja tuge õpivalikutes;
- 5) võimaldatakse nii individuaalset, paaris- kui ka rühmaõpet, kujundatakse õpiharjumusi ja -oskusi, mõtestatakse ja analüüsitakse õppimist, suunatakse tegema teadvustatud ja teadlikke valikuid, võtma vastutust oma õppimise eest;
- 6) kaasatakse õpilasi õppetegevuste kavandamisse ja juhtimisse, pakutakse võimalusi analüüsida ja mõtestada õppeprotsessi nii enda õppimise ja õpistrateegiate kui ka õpetaja juhitud õppe korraldamise aspektist;
- 7) kavandatakse aega õpitava tähenduslikkuse, eesmärkide, õpitulemuste ning hindamiskriteeriumide mõtestamiseks ning eneserefleksiooniks, õpitakse andma ja vastu võtma tagasisidet;
- 8) rakendatakse uurivat, probleeme lahendavat ja teaduspõhist õpet, kasutatakse mitmekesiseid ja kombineeritud õppemeetodeid ning aktiivsust, loovust, koostööd ja analüüsi soodustavaid õppetegevusi, laiendatakse õpilaste teadmisi mitmekülgset, tutvustatakse näiteid valdkonna teadussaavutustest ja aktuaalsetest probleemidest, arendatakse oskusi ja kujundatakse hoiakuid;

- 9) rakendatakse ja kasutatakse info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õppekeskkondi, õppematerjale ja -vahendeid, arendatakse info kriitilise otsimise ja hindamise pädevust, arvestades autoriõiguse ja uurijaeetikaga;
- 10) võimaldatakse siduda õpet koolivälise, sh ühiskonnaeluga, et kogu ainekäsitus oleks võimalikult elulähedane ja õpilasele tähenduslik ning kujundaks õppija arusaama maailmas toimuvast, suutlikkust siduda kohalikku ja globaalset.

Õppetegevuse kaudu laiendatakse ainevaldkonna teadmisi ja kujundatakse oskusi. Ajalooõpetus on valdavalt uurimispõhine, kasutatakse esmaseid ja teiseid allikaid. Kõikides sotsiaalvaldkonna ainetes tuleb lisaks põhiteemadele käsitleda ka ühiskonnas asetleidvaid muutusi ning kasutada õppe ilmetamiseks näiteid ümbritsevast elust. 20% õppetööst toimub juhendatud iseseisva õppetöö vormis.

1.6. Õppekeskkond

Õppimist toetav õppekeskkond kujundatakse viisil, kus luuakse kultuuritundlik, üksteist austav, kaasav, vastastikku hooliv ja toetav, turvaline, kiusamis- ja vägivallavaba õppekeskkond, mis rajaneb usalduslikel suhetel, sõbralikkusel ja heatahtlikkusel ning kus märgatakse ja tunnustatakse õpilase pingutusi ja õpiedu. Aktsepteeritakse erinevate seisukohtade olemasolu, arutletakse nende üle ning hinnatakse neid lähtudes allikatest, tõenduspõhistest faktidest ning demokraatliku ühiskonna aluspõhimõtetest.

Kool võimaldab viia õpet läbi ruumis, kus on:

- 1) mööbli ümberpaigutamise võimalus liikumist eeldavateks tegevusteks nagu rühmatööd, dramatiseeringud, rolli- ja õppemängud;
- 2) internetiühendus nii õpetajal kui ka õpilastel, digitehnoloogia ning audiovisuaalse esitluse ja videoühenduse kasutamise võimalused.

Kool võimaldab:

- 1) korraldada õpet väljaspool klassiruumi, nt mäluasutuses või ametiasutuses;
- 2) kasutada ainekava eesmärgi toetavaid õppematerjale ja -vahendeid;
- 3) õppekäike ja kohtumisi erinevate valdkondade esindajatega.

2. Ainekavad

2.1. Ajaloo ainekava

2.1.1. Õppeaine kirjeldus

Ajaloo õppimise käigus omandatakse pädevused, mis on vajalikud oma elu korraldamiseks ajalooteadvuse toel ühiskonnale omases ajaloolises kultuuris. Ajalooõpetus toetab ajaloolise mõtlemise kujunemist. Ajalooline mõtlemine tähendab suutlikkust märgata tähenduslikkust ajaloos, oskust kasutada esmaallikaid tõendusmaterjalina, tunda ära muutusi ja

ajaloosündmuste järjepidevust, analüüsida põhjusi ja tagajärgi, tajuda ajaloolist konteksti ja mõista ajalooliste tõlgenduste eetilist mõõdet.

Ajalooõpetus aitab õpilasel omandada kultuuriruumis ning ajalookeskkonnas orienteerumiseks vajalikke teadmisi ja oskusi ning teadvustada ja analüüsida minevikunähtuste muutlikkust, tõlgendatavust, omavahelisi seoseid ning seoseid tänapäevaga ning kujundada arusaam, et minevikku pöördumata on raske mõista tänapäeva, nt kriisikollete olemust, Eesti ajaloo sõlmküsimusi, võõrvallutustega kaasnenud mõju erinevatel ajaperioodidel. Õpitakse väärtustama kohalikku kultuuripärandit, inimeste iseotsustamise õigust ja vabadust, analüüsima eetilisi valikuid ja mõistma hukka agressiooni ja okupatsiooni ning inimsusevastaseid kuritegusid. Käsitletakse inimeste igapäevaelu ja maailmapilti, ühiskonda, kultuuri ja mõtteviisi, sh väärtushinnangute muutumist, ning ajaloolisi isikuid ja sündmusi, lähtudes mitmeperspektiivsuse põhimõttest, mis tähendab erinevate vaatenurkadega arvestamist.

Gümnaasiumi ajalooõpetuses tähtsustatakse probleemikeskset käsitlust, analüüsides hinnanguid ja tõlgendusi erinevast seisukohast lähtudes. Mõistmaks, et ajalookirjutamine sõltub ajast ning ajalooürija seisukohast, kujundatakse kriitilist suhtumist erinevatesse mõtteviisidesse, võrreldakse ajaloosündmuste ja -nähtuste käsitlemist eri allikais ning hinnatakse allikate usaldusväärsust. Tunnis analüüsitakse esilekerkivaid küsimusi, arvamusi ja seisukohti, sh tundlikke ja vastuolulisi teemasid, mis on põhjustatud oluliste väärtuste ja huvide konfliktist või nende aluseks olevate faktide või väidete vaidlustamisest. Tundlike ja vastuoluliste teemade käsitlemisel ajalooõpetuses selgitatakse erinevaid seisukohti. Ajaloosündmuste mitmetahulise käsitluse kaudu välditakse mineviku vastasseisude ülekannet praegustele gruppidentiteetidele.

Ajalooõpetus arvestab õpilaste kultuurilise taustaga, suhestudes õppeprotsessi õpilaste ajalookultuuriga. Kultuuritundlik ajalooõpetus tähendab ajalooteemade mitmeperspektiivset käsitlemist ja erinevate ajalookogemuste arvestamist. Erinevate vaatenurkade võrdlemisel toetutakse üldhumanistlikele väärtustele ja ajalooteaduslikele põhimõtetele (tõendipõhisus, allikakriitilisus jms).

Ajalooõpetuses väärtustatakse kultuurilist mitmekesisust, sh kujundatakse mõistmist, et mitmekesisus on ühiskonna rikkus ja arengu tingimus. Teadvustatakse õppija rolli kultuuripärandi säilitajana ning edasikandjana. Ajalooõpetus toetab õppija enesemääratluse kujunemist, aga ka võimet asetada end kellegi teise olukorda, vaadelda maailma kellegi teise seisukohast lähtudes.

Õppijat suunatakse uurimise, arutluse ning analüüsi kaudu looma seoseid ja tegema järeldusi, kujundama isiklikku suhtumist ning põhjendama seda argumenteeritult. Kriitilise mõtlemise kujundamiseks käsitletakse erinevaid allikaid jt õppetekste, mis annavad ajaloosündmustele hinnangu erinevast seisukohast lähtudes. Ajalooprobleemide analüüsimise kaudu rikastub väärtussüsteem, kujuneb rahvuslik ja kultuuriidentiteet, sallivus ja pooldav suhtumine demokraatlikesse väärtustesse, areneb õpilase ajalooline mõtlemine ning rikastub ajalooeadvus.

Ajaloo mõistmisele aitavad kaasa ekskursioonid, õppekäigud, ajaloo- ja ilukirjandus, teater ja kino, meedia, internet, eri inimesed ning paigad. Selle kogemuse ühendamisel koolis õpituga kujuneb õpilasel järk-järgult arusaam ajaloost. Õpilaste maailmapilti rikastab ainetevaheline integratsioon ning lähedaste teemade käsitlemine erinevatest aspektidest lähtudes.

Ajalooõpetuse kaudu kujundatakse koos teadmiste laiendamisega erinevaid oskusi:

- 1) ajas orienteerumise oskus; oskus leida, analüüsida ja mõista seoseid ning mõtestada sündmuste ja nähtuste ajaloolise tausta kujunemist;
- 2) ajaloomõistete tundmine ja kontekstis kasutamise oskus; erialase sõnavara laienemine;
- 3) ajaloo kohta küsimuste esitamise ning neile vastates erinevate lahenduste pakkumise oskus;
- 4) funktsionaalne kirjaoskus, kriitilise mõtlemise oskus, arutlusoskus, järelduste tegemise ja seoste loomise ning oma seisukoha kujundamise ja põhjendamise oskus;
- 5) empaatia, oskus asetada end kellegi teise olukorda ajastut arvestades, koostöö- ja konfliktilahendusoskus;
- 6) allikaanalüüsi ja ajalookaardiga töötamise oskus, erinevatest teabeallikatest info leidmise, kasutamise, kriitiline hindamine ja analüüsi oskus, allika usaldusväärsuse hindamine oskus;
- 7) suulise ja kirjaliku eneseväljenduse, referaadi ja ajaloo uurimistöö koostamise oskus, oskus kasutada IT-vahendeid info hankimiseks ja tulemuste esitlemiseks.

Oskuste kujundamine ajalooõpetuses on pidev protsess ning see toimub erinevate õppeteemade käsitlemise kaudu. Oskuse eeldatavat saavutustaset kirjeldatakse gümnaasiumi lõpus õpitulemustena.

2.1.2. Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:

- 1) analüüsib ajalooperioodide iseloomulikke tunnuseid, vaimulaadi ja erinevuste põhjusi, mõistab ja analüüsib ajaloolise arengu jätkuvust ja muutuste põhjusi, mõistab minevikus elanud inimeste elu ajaloolises kontekstis ning üksiksiku valikute ja otsuste tähtsust inimkonna ajaloo kujundamisel;
- 2) analüüsib Eesti ajalugu Euroopa ja maailma ajaloo kontekstis ning mõistab vastastikuseid seoseid;
- 3) mõistab tänapäeva Eesti ühiskonna kujunemise ajaloolist tausta, tunneb ära mineviku mõjutusi;
- 4) mõistab, et inimeste eluviisi, väärtushinnanguid ja ühiskonnaelu mõjutavad religioon ja ideoloogiad, mõistab teaduse ning kultuuri arengu ja tehnoloogiliste muutuste mõju ühiskonnale ja nende vastastikuseid seoseid;
- 5) mõistab suurriikide mõju maailma majandusele ning poliitikale eri ajastuil, analüüsib riikidevahelist koostööd ja konfliktide lahendamise viise;

- 6) analüüsib demokraatlike ja mittedemokraatlike riikide arengu põhijooni;
- 7) mõistab ajaloosündmuste ja -protsesside erineva tõlgendamise põhjusi ja tagajärgi, analüüsib kriitiliselt infot, eristab fakti arvamusest;
- 8) tunneb inimkonna kultuurisaavutusi ja mõistab kultuuri järjepidevust;
- 9) mõtestab enda rolli kultuuri kandjana ja kultuuripärandi säilitajana, teadvustab kultuurilist mitmekesisust ja kultuuri rolli enesemääratlemises;
- 10) mõistab inimtegevuse ja keskkonna vastastikust mõju.

2.1.3. Ajaloo aine kursused ja õppesisu

I kursus „Üldajalugu“

Õpitulemused:

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) mõistab riigi, kultuuri ja ühiskonna olemuslikku seost antiikaja näidete põhjal;
- 2) tunneb ning võrdleb demokraatliku ja aristokraatliku linnriigi toimimise põhimõtteid;
- 3) iseloomustab näidete abil antiikkultuuri saavutusi;
- 4) iseloomustab religiooni ja mütoloogia osa antiikaja inimese maailmapildis ning kristluse tekkelugu ja kujunemist riigiusuks;
- 5) selgitab antiiktsivilisatsioonide tähtsust maailma ajaloos antiikaja näidete põhjal ning mõistab antiigipärandi olulisust tänapäeval;
- 6) toob esile seosed antiikkultuuri ja Euroopa kultuuri kujunemise vahel;
- 7) mõistab riigi, kultuuri ja ühiskonna olemuslikku seost keskaja kontekstis;
- 8) iseloomustab keskaja ühiskonda ja eluolu ning analüüsib kriitiliselt keskaja erinevaid teabeallikaid;
- 9) teab linnade tekkimise põhjusi ja iseloomustab, kuidas funktsioneeris linnaühiskond;
- 10) iseloomustab islami teket ja levikut ning väärtustab islami kultuuripärandit;
- 11) iseloomustab kiriku osa keskaja ühiskonnas ja kultuuris ning inimeste mõttemaailma kujundajana;
- 12) teab ristsõdade põhjusi ja tulemusi ning mõju kultuurile ja väärtushinnangutele;
- 13) iseloomustab keskaegsete ülikoolide tegevust;
- 14) iseloomustab uut maailmapilti ning selgitab renessansi, maadeavastuste ja reformatsiooni osa selle kujunemisel; analüüsib kriitiliselt erinevaid teabeallikaid;
- 15) mõistab riigi, kultuuri ja ühiskonna olemusliku seose ning väärtushinnangute muutumist uusajal;
- 16) teab, mis mõju avaldasid Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni reformid Euroopale;
- 17) iseloomustab industriaalühiskonda ning analüüsib selle mõju inimeste igapäevaelule;
- 18) tunneb teaduse ja tehnika arengu põhijooni ning tähtsamaid saavutusi uusajal.

Õppesisu

- 1) Kreeka linnriigid: valitsemine, kodanikkond, eluolu. Sparta ja Ateena.
- 2) Hellenid ja barbarid: hellenite kasvatus, haridus ja igapäevaelu.

- 3) Kreeka kultuur: mütoloogia ja religioon. Homerose eeposed. Ajalookirjutuse algus. Kõnekunst. Teater. Filosoofia: Sokrates, Platon, Aristoteles. Olümpiamängud.
- 4) Makedoonia tõus ja hellenism: Aleksander Suur.
- 5) Rooma riigi teke. Rooma vabariik ja selle korraldus. Rooma tõus suurriigiks: armee. Caesar. Keisrivõimu kehtestamine: Augustus. Lääne-Rooma ja Ida-Rooma.
- 6) Rooma ühiskond ja eluolu: perekond, kasvatus ja haridus. Rooma õigus. Rooma kui antiikaja suurlinn. Ehituskunst.
- 7) Religioon: ristiusu teke ja levik ning tõus riigiusuks.
- 8) Antiiktsivilisatsioonide saavutused ja tähtsus maailma ajaloos.
- 9) Rahvasterändamine ja Lääne-Rooma riigi langus.
- 10) Frangi riik: Karl Suur. Lääne-Euroopa riikide teke.
- 11) Ühiskond ja eluolu: läänikord. Feodaalide ja talurahva eluolu. Rüütlikultuur. Linnaühiskond: kaubandus, käsitöö, valitsemine.
- 12) Islami teke ja levik: Muhamed. Koraan.
- 13) Ilmalik võim ja vaimulik autoriteet: keisrivõim ja paavstlus. Religiooni dominantsus. Vaimulikud ordud. Ketserlus. Ristisõjad.
- 14) Ülikoolid ja skolastika.
- 15) Uue maailmapildi kujunemine: renessanss ja humanism, maadeavastuste mõjud ning tagajärjed, reformatsioon ja vastureformatsioon.
- 16) Absolutism ja parlamentarism: poliitiline kaart uusaja alguses. Absolutism Prantsusmaal, parlamentarismi kujunemine ja kindlustumine Inglismaal. Ameerika Ühendriikide iseseisvumine.
- 17) Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni sõjad, nende mõju Euroopale: valgustus. Viini kongress. Rahvusluse tõus ja rahvusriikide teke.
- 18) Industriaalühiskond: tööstuslik pööre, industriaalühiskonna tunnused. Maailmamajandus, teaduse ja tehnoloogia areng uusajal.

Läbivad teemad mida käsitletakse I kursusel:

- 1) Kultuuriline identiteet;
- 2) teabekeskkond;
- 3) tehnoloogia ja innovatsioon;
- 4) väärtused ja kõlblus.

II kursus „Eesti ajalugu I (kuni 16. ja 17. sajandi vahetuseni)“

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) teab tähtsamaid Eesti ajaloo perioode; seostab Eesti ajalugu Euroopa ja maailma ajalooga, tuues esile erinevate ajaloo perioodide eripära;
- 2) analüüsib näidete kaudu, kuidas Euroopa ja maailma kultuuri, majanduse ja poliitika areng on mõjutanud Eesti ühiskonda erinevatel ajaloo perioodidel; selgitab, millest sõltus eri ajastutel inimeste sotsiaalmajanduslik staatus Eestis ja Euroopas;

- 3) mõistab inimese, ühiskonna ja kultuuri olemuslikke seoseid erinevatel ajalooperioodidel, analüüsib väärtushinnangute ja väärtusruumi muutumist ajas; mõistab ristiusu mõju Eesti kultuurile, vaimuelule ja väärtushinnangute muutumisele; iseloomustab reformatsiooni mõju ja tähtsust eesti kultuuriloos; analüüsib muutusi mentaliteedis ning vaimuelus;
- 3) kirjeldab inimeste eluolu ja toob näiteid inimeste tegevusaladest ja nende muutustest erinevatel ajalooperioodidel; rekonstrueerib minevikus elanud inimese elu, arvestades ajastu eripära ning inimese sotsiaalset ja kultuuritausta;
- 4) kirjeldab Eesti halduskorraldust ja majanduse arengut erinevatel ajalooperioodidel; tunneb muutusi Vana-Liivimaa riiklikus korralduses ja poliitilisel kaardil;
- 5) mõistab, et nii ajalooallikas kui ka ajaloonarratiiv on mõjutatud selle autorist, loomise asjaoludest, ajastust ning tõlgendajast;
- 6) iseloomustab eestlaste suhteid naaberrahvastega ning vastastikuseid mõjutusi;
- 7) seletab ja kasutab kontekstis mõisted: arheoloogiline kultuur, ajalooallikas, muistis, muinaslinnus, kalme, maakond, kihelkond, malev, animism, läänikord, teorent, loonusrent, seisus, läänimees, maaisand, feodaalkord, pärisorjus, sunnismaisus, gild, tsunft, raad, reformatsioon.

I teema: Esiaeg

Õppesisu

- 1) Kiviaja arheoloogilised kultuurid Eestis: Kunda kultuur, kammkeraamika kultuur, nõorkeraamika ehk venekirveste kultuur – elanike peamised tegevusalad ning kultuuri iseloomustavad muistised.
- 2) Pronksiaeg. Asva kultuur. Rauaaeg. Põlispõllundus, kalmed, linnused.
- 3) Eesti esiaja lõpul. Suhted naabritega: idaslaavlased, balti hõimud, viikingid. Rahvusvaheliste kaubateede kujunemine ja Eesti.
- 4) Eesti ühiskond esiaja lõpul: sotsiaalne kihistumine. Maakonnad ja kihelkonnad. Linnused. Külad ja elamud.
- 5) Muinasusund ning ristiusu levik Eestis. Muinasusundi seos loodusega. Vanimad teated ristiusu levikust Eestis.

II teema: Keskaeg

Õppesisu

- 1) Muistne vabadusvõitlus: Balti ristsõdade põhjused. Muistse vabadusvõitluse kulg. Eestlaste lüüasaamise põhjused ja tagajärjed. Henriku Liivimaa kroonika ajalooallikana.
- 2) Vana-Liivimaa riigid: riiklik korraldus ja poliitiline kaart. Seisused. Maapäev. Vana-Liivimaa riikide omavahelised suhted ja suhted naabritega. Jüriöö ülestõus, selle põhjused ja tagajärjed.

- 3) Keskaja ühiskond Eestis: läänikorraldus. Möisate rajamine. Sunnismaisuse ja teoorjuse kujunemine. Keskaegsed linnad Eestis: linnade valitsemine. Käsitöö, kaubandus, Hansa Liit. Gildid ja tsunftid. Eluolu linnas.
- 4) Kirik ja kultuur: vaimulikud ordud ja kloostrid.

III teema: Üleminekuaeg keskajast uusaega

Õppesisu

- 1) Tugeva keskvõimuga riikide kujunemine Läänemere regioonis.
- 2) Reformatsioon Eestis: haridusolud. Eestikeelse trükisõna algus.
- 3) Liivi sõda: Vana-Liivimaa asend Läänemere regioonis. Liivi sõja eellugu, kulg ja tulemused.
- 4) Eesti kolme kuningriigi valduses: riiklik korraldus ja poliitiline kaart. Vastureformatsioon.
- 5) Kultuuri areng: Balthasar Russowi kroonika ajalooallikana. Reformatsiooni ja vastureformatsiooni mõju vaimuelule.

Läbivad teemad:

- 1) kultuuriline identiteet;
- 2) tehnoloogia ja innovatsioon;
- 3) väärtused ja kõlblus;
- 4) teabekeskkond.

III kursus Eesti ajalugu II (kuni 19. sajandi lõpuni)

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) teab, kuidas Eesti haldusjaotus on ajas muutunud ning selgitab muutuste põhjusi;
- 2) teab, kuidas toimus Rootsi võimu järkjärguline kehtestamine kogu Eesti alal;
- 3) mõistab luterluse mõju ning Rootsi aja tähtsust eesti kultuuri ja hariduse arengus, ajaloos ning tänapäeval;
- 4) analüüsib näidete kaudu, kuidas Euroopa ja maailma kultuuri, majanduse ja poliitika areng on mõjutanud Eesti ühiskonda erinevatel ajalooperioodidel;
- 5) selgitab Põhjasõja põhjusi, tulemusi ja mõju;
- 6) iseloomustab Balti erikorda ning selle mõju Eesti arengule;
- 7) teab, kirjeldab ja võrdleb, kuidas muutus talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord Rootsi ja Vene ajal, ning selgitab majandusprotsesside ja talurahvaseaduste seoseid;
- 8) mõistab ärkamisaja tähendust ja tähtsust ning selle mõju kodanikuühiskonna kujunemisele Eesti ajaloos;

9) selgitab allikatele tuginedes tänapäeva Eesti ühiskonnale iseloomulike ilmingute ja arengute ajaloolist tausta, hinnangute muutumist ajas ja põhjendab nende tagamaid;

10) teab, millised olid tähtsamad rahvusliku liikumise ettevõtmised ning kes olid rahvusliku liikumise eestvedajad; analüüsib rahvusliku liikumise ettevõtmisi ja ideid;

11) iseloomustab muutusi Eesti ühiskonnas ja ühiskondlik-poliitilise mõtte arengut 19. sajandi lõpul ning loob seoseid omariikluse kujunemisega.

I teema: Rootsi aeg.

Õppesisu

- 1) Rootsi suurriigi ajastu.
- 2) Rootsi keskvdõim ja baltisaksa aadel.
- 3) Majanduslik areng: talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord. Reduktsioon ja selle tulemused. Manufaktuuride teke. Kaubandus.
- 4) Vaimuelu ja kultuur: luterlus riigiusuna. Esimesed gümnaasiumid. Ülikooli asutamine Tartus. Rahvaharidus. Eestikeelse kirjasõna levik.

II teema: Eesti 18. Sajandil

Õppesisu

- 1) Põhjasõda: Põhjasõja põhjused, kulg ja tulemused.
- 2) Rahvastikuprotsessid Eestis 16.–18. sajandil. Sõdade, haiguste, olmetingimuste ja näljahädade mõju rahvastikule.
- 3) Balti erikord: Vene keskvdõim ja baltisaksa seisuslik omavalitsus. Talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord. Asehalduskord.
- 4) Vaimuelu 18. sajandil: baltisaksa kultuur ja talurahvakultuur. Rahvaharidus. Pietism ja valgustus.

III teema: Eesti 19. sajandil ja 20. sajandi algul.

Õppesisu

- 1) Moderniseeruv Euroopa: industriaalühiskonna kujunemine, rahvuslik liikumine. Venemaa 19. sajandil ja 20. sajandi algul.
- 2) Talurahva vabanemine: pärisorjuse kaotamine Eestis. Talurahva omavalitsuse kujunemine. Talude päriseksostmine. Usuvahetusliikumine. Tööstuse areng. Erinevused Põhja- ja Lõuna-Eesti arengus.
- 3) Ärkamisaeg: eelärkamisaeg. Estofiilid. Tartu ülikool 19. sajandil. Eesti haritlaskonna kujunemise algus. Seltsiliikumine. Tähtsamad rahvusliku liikumise ettevõtmised ja nende eestvedajad, erimeelsused eesmärkide saavutamisel.
- 4) Moderniseeruv Eesti: majanduse areng. Raudteede ehitamine, selle mõju majanduslikule ja sotsiaalsele arengule. Suurtööstuse kujunemine. Põllumajanduse areng. Talurahva kihistumine. Ülevenemaaliste seaduste laienemine Eestile. Venestusaja mõju haridusele, kultuurile ja rahvuslikule liikumisele. Rahvusliku

professionaalse kultuuri kujunemine. Uus rahvuslik tõus. Poliitilised rühmitused Eestis. 1905. aasta sündmused ja nende mõju ühiskonnale.

Läbivad teemad:

- 1) kultuuriline identiteet;
- 2) tehnoloogia ja innovatsioon;
- 3) teabekeskkond;
- 4) väärtused ja kõlblus.

IV kursus „Lähiajalugu I - Eesti ja maailm 20. sajandi esimesel poolel“

Õpitulemused

- 1) Esimese maailmasõja põhjused. Sõdivad pooled ja tähtsamad sõjatandrid. Esimese maailmasõja tagajärjed: impeeriumide lagunemine, uute rahvusriikide sünd Euroopas, uus maailmakord ja Rahvasteliit. Eesti iseseisvumine: eeldused, iseseisvumine, Vabadussõda, Tartu rahu.
- 2) Euroopa-kesksus ning rahvusvahelised suhted. Demokraatia levik. Demokraatia põhijooned Suurbritannia, Prantsusmaa ja USA näitel: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu. Majanduskriis: põhjused, levik ja mõju, Roosevelti uus kurss. Autoritarism, totalitarism: fašism, natsionaalsotsialism, kommunism. Diktatuuride iseloomulikud jooned, eripärad ja levik: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu. Uute konfliktide kujunemine, kriisikolled. Eesti tee demokraatialt autoritarismile: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu.
- 3) Teine maailmasõda kui Esimese maailmasõja jätk. Teise maailmasõja põhjused: Saksamaa, Nõukogude Liidu ja Jaapani agressiivne välispoliitika ning demokraatlike Lääneriikide lepituspoliitika nurjumine. Sõdivad pooled: Saksamaa ja tema liitlased. Hitleri-vastane koalitsioon ja selle kujunemine: Atlandi harta, Teherani, Jalta ja Potsdami konverentside tähtsus. Tähtsamad sõjatandrid ja lahingud: rinded, tähtsamaid lahinguid (Pearl Harbor, Moskva, Midway, Stalingrad, Kursk, El-Alamein, Normandia dessant). Teise maailmasõja tulemuste vastuolulisus ja selle tagajärjed maailma poliitilisele, majanduslikule ja ideoloogilisele arengule. Eesti Teises maailmasõjas: iseseisvuse kaotamine, okupatsioonid, sõjakaotused ja -kahjud, sõja mõju inimeste elukäikudele. Pagulaskond.

Läbivad teemad:

- 1) väärtused ja kõlblus;
- 2) kultuuriline identiteet.

V kursus „Lähiajalugu II - Eesti ja maailm 20. sajandi teisel poolel“

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) analüüsib allikate põhjal külma sõja põhjusi ja kujunemist ning teab avaldumisvorme; analüüsib allikate põhjal külma sõja kriiside tekkimise põhjusi ning osaliste taotlusi ja tulemusi; analüüsib rahvusvahelist olukorda külma sõja ajal;
- 2) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid külm sõda, kriisikolle, NATO, VLO, võidurelvastumine, raudne eesriie;
- 3) võrdleb inimeste õigusi, kohustusi ja vabadusi demokraatlikus ühiskonnas ja diktatuuris ning kujundab oma seisukoha;
- 4) analüüsib demokraatlike riikide arengu põhijooni;
- 5) teab Euroopa integratsiooni kujunemist ja põhietappe;
- 6) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid Euroopa Liit, Euroopa Nõukogu, OSCE;
- 7) analüüsib kommunistliku süsteemi kujunemislugu ja põhijooni; iseloomustab NSVLi ühiskonnaelu arengut;
- 8) analüüsib kommunistliku süsteemi kriiside põhjusi ja tagajärgi;
- 9) analüüsib Eesti ühiskonna arengut Nõukogude okupatsiooni ajal; seletab ja kasutab kontekstis mõisteid kollektiviseerimine, industrialiseerimine, stalinism, sula, stagnatsioon, dissidentlus, Brežnevi doktriin, plaanimajandus, sotsialismileer, liiduvabariik, kultuuri revolutsioon;
- 10) analüüsib allikate põhjal NSV Liidu ja selle mõjusfääri lagunemise põhjusi;
- 11) teab ja näitab muutusi maailma poliitilisel kaardil pärast külma sõja lõppu;
- 12) analüüsib allikate põhjal jõudude vahekorra muutusi rahvusvahelistes suhetes ning uute pingekollete kujunemist;
- 13) analüüsib allikate põhjal Eesti iseseisvuse taastamist ning teab riikluse ülesehitamise käiku;
- 14) analüüsib allikate põhjal Eesti integreerumist Euroopasse ja maailma;
- 15) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid perestroika, glasnost, laulev revolutsioon, Rahvarinne, Balti kett, interrinne, ERSP, Eesti Kongress, Põhiseaduse Assamblee.

Õppesisu

- 1) Külma sõja kujunemine ja selle avaldumise vormid: võidurelvastumine, liidud. Kriisid: Korea sõda, Suessi kriis, Kuuba kriis, Vietnami sõda, Berliini kriisid.
- 2) Kahepooluseline maailm: USA ja NSVLi vastasseis.
- 3) Lõhestatud Saksamaa: lõhestamine, kahe Saksa riigi vahelised suhted.
- 4) USA: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu.
- 5) Ühise Euroopa integratsiooni otsingud. Euroopa integratsioon.
- 6) Kommunistliku süsteemi kujunemine.
- 7) Ida-blokk: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu, Moskva poliitika ja kriisid: Ungari ülestõus, Praha kevad, Poola kriisid, solidaarsus.
- 8) Kommunistlik Hiina.

- 9) NSVL: stalinism, sula, stagnatsioon.
- 10) Eesti NSV: ühiskond, majanduse areng, rahvastik, vastupanu vormid, suhted väliseestlastega
- 11) Majanduslikud ja poliitilised reformid NSVLis.
- 12) NSVLi ja kommunistliku süsteemi lagunemine. Berliini müüri langemine. Külma sõja lõpp ja geopoliitilised muudatused: poliitilise kaardi muutumine.
- 13) USA rolli muutus: uus jõudude vahekord maailmas.
- 14) Eesti iseseisvuse taastamine. Integratsioon Euroopasse ja maailma: laulev revolutsioon, riikluse taastamine.
- 15) Uued pingekolled: Balkani kriis.

Läbivad teemad:

- 1) teabekeskond ja meediakasutus - propaganda totalitaarrežiimi teenistuses.

VI kursus „Lähiajalugu III - 20. sajandi arengu põhijooned: Eesti ja maailm“

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) arutleb inimeste igapäevaelu valikute üle demokraatlikes ja totalitaarsetes ühiskondades;
- 2) toob näiteid solidaarsusliikumistest ning kirjeldab nende mõju ühiskonnale;
- 3) teab teaduse ja tehnika arengu saavutusi ning iseloomustab nende rakendumist igapäevaelus;
- 4) toob näiteid kultuurielust ning seostab neid ühiskonnas toimunud muutustega;
- 5) analüüsib, mis asjaoludel kujunesid ja muutusid inimeste hoiakud ning väärtushinnangud sõja ja rahu küsimuses 20. sajandi jooksul;
- 6) analüüsib allikate põhjal rahvusvaheliste organisatsioonide rolli riikidevahelistes suhetes;
- 7) selgitab Lähis-Ida kriisikolde kujunemise põhjusi, selgitab kriisi olemust ja püüdeid seda lahendada;
- 8) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid desarmeerimine, võidurelvastumine, patsifism;
- 9) selgitab, millised arengusuunad ühiskonnas tegid võimalikuks inimsusevastaste kuritegude toimepaneku;
- 10) mõistab inimsusevastaste kuritegude olemust ning nende taunimise ja vältimise vajalikkust;
- 11) toob näiteid inimsusevastaste kuritegude toimepanemistest ja nende tagajärgedest;
- 12) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid genotsiid, holokaust, küüditamine, GULAG;
- 13) iseloomustab koloniaalsüsteemi toimimist, selle lagunemise põhjusi ja tagajärgi;
- 14) analüüsib uute vastasseisude kujunemist maailmas pärast külma sõja lõppu;
- 15) analüüsib allikate põhjal väikerahvaste õigusi suurriikide koosseisus.

I teema: Eluolu ja kultuur

Õppesisu

- 1) Ühiskondlikud liikumised ja ideoloogiad: sotsialism, liberalism, noorsooliikumine, kodanikuõiguste liikumised, keskkonnakaitse. Ühiskondlike liikumiste ja ideoloogiate avaldumine kultuuris.
- 2) Muutused eluolus: naiste emantsipatsioon, sport, mood, massikultuur, kodumasinad.
- 3) Teaduse ja tehnika areng: autoajastu, raadio, televisioon, arvuti, internet, kosmoseajastu.
- 4) Kultuurivaldkondade arengu iseloomulikud jooned: kunst, kirjandus, arhitektuur, muusika.
- 5) Mitmekultuurilisuse kontseptsioon.
- 6) Poliitiliste olude mõju Eesti kultuurile ja eluolule.

II teema: Sõja ja rahu küsimus

Õppesisu

- 1) Suhtumine sõdadesse: patsifism, võidurelvastumine, desarmeerimine, tuumasõja oht.
- 2) Rahvusvahelised organisatsioonid: Rahvasteliit, ÜRO, NATO. Uue maailmakorra loomise katsed.
- 3) Konfliktid ja nende lahendamise püüded Lähis-Ida näitel.
- 4) Eesti osalemine rahvusvaheliste organisatsioonide töös.

III teema: Inimsusevastased kuriteod

Õppesisu

- 1) Massikuritegude ideoloogilised alused ja psühholoogilised juured.
- 2) Koonduslaagrid, GULAG. Küüditamised.
- 3) Natsismikuriteod.
- 4) Kommunismikuriteod.
- 5) Genotsiid, etnilised puhastused.
- 6) Inimsusevastased kuriteod Eestis.

IV teema: Muu maailm

Õppesisu

- 1) Koloniaalsüsteemi lagunemine ja selle tagajärjed.
- 2) Uute vastasseisude kujunemine, terrorism.
- 3) Islamimaailma aktiveerumine ja vastuolud läänega.

Läbivad teemad ja nendega seotud tegevused

- 1) Kultuuriline identiteet
- 2) Teabekeskkond
- 3) Tehnoloogia ja innovatsioon
- 4) Väärtused ja kõlblus

2.2 Ühiskonnaõpetuse ainekava

2.2.1 Õppeaine kirjeldus

Gümnaasiumi ühiskonnaõpetus vastab tänapäeva sotsiaalteaduste arengu ja ühiskonna vajadustele. Õpilased omandavad sotsiaalse kirjaoskuse, s.o teadmised, oskused ja hoiakud, mida on vaja, et tulla vastutustundlikult toime muutuvas ning mitmekultuurilises keskkonnas. Õppeaine eesmärk on luua eeldused, et kujuneks aktiivne, kompetentne ja vastutustundlik kodanik, kes suudab kohaneda muutustega, oskab ennast arenguga suhestada, oma kodanikupositsiooni kujundada, võtab vastutuse oma otsuste eest ning on avatud uutele ideedele ja elukestvale õppimisele.

Õppeaine omandamisega valmistuvad õpilased toimima teadlike kodanikena demokraatlikus ühiskonnas. Gümnaasiumi ühiskonnaõpetus käsitleb nüüdisaegse ühiskonna sotsiaalseid suhteid ning protsesse ja tutvustab ühiskonnaelu põhivaldkondade (majanduse, poliitika, õiguse) korraldust ning toimimist. Kõiki valdkondi analüüsitakse nii ühiskonna kui terviku kui ka indiviidi positsiooni ja rollide põhjal. Põhikoolis omandatud teadmisi Eesti riigi ja ühiskonna toimimisest laiendatakse Euroopa ning maailma probleemide käsitlemisega. Eesti ja Euroopa temaatika kõrval arutatakse ka olulisi globaalseid ühiskonnaprobleeme. Õpilane puutub ühiskonnas kokku erinevate eluvaldkondade ja situatsioonidega. Et toetada õpilase sotsialiseerumist ning ühiskondliku kompetentsuse kujunemist, hõlmab ainekava mitmekesiseid teemasid inimõigustest autoriõiguste ja tarbijakaitseni. Seejuures toetatakse nii õpilaste dialoogipidamise oskuse kui ka iseseisva kriitilise analüüsioskuse ja otsustusvõime kujunemist. See aitab õpilastel seada isiklikke eluplaane ning mõista erinevate vaadetega ning demograafiliste ja sotsiaalmajanduslike tunnustega inimesi.

2.2.2. Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:

- 1) tunneb riigivorme ja riigi ülesandeid, väärtustab ja järgib demokraatia põhimõtteid, inim- ja kodanikuõigusi, kaitseb oma huve ja õigusi, arvestades teiste inimeste õigusi;
- 2) tunneb nüüdisühiskonna ülesehitust ja ühiskonnaelu valdkondi: majandus, õigus, sotsiaalelu, kultuur, haridus, kommunikatsioon;
- 3) on aktiivne kodanik ja suhestab ennast ühiskonna arenguga, osaleb aktiivselt ja vastutustundlikult ühiskonnaelus, sh kodanikualgatus projektides koostöös kogukonna, avaliku sektori ja teiste partneritega;
- 4) mõistab majanduse toimimise põhialuseid ning tarbija ja ettevõtja rolli, huve ja õigusi ühiskonnas, analüüsib enda majanduskäitumist; järgib majandusliku mõtlemise põhialuseid tarbijana; mõistab ettevõtluse kui ühiskonna toimimise põhilise alustala rolli ühiskonnas väärtuse loojana, töandjana, riigi rikkuse tagajana, peamise maksumaksjana ja ühiskonnaelu mõjutajana;
- 5) mõistab riikidevahelise poliitilise, majandusliku ning kultuurisuhtluse põhimõtteid, sise- ja välispoliitilisi toimetehhanisme, tunneb tähtsamaid rahvusvahelisi organisatsioone ja Eesti osa nendes;

6) leiab, hindab, süstematiseerib ja kasutab infot kriitiliselt, loob uut teavet, arvestab autoriõiguste ja intellektuaalse omandi kaitsega, oskab leida ja kasutada õigustekste.

2.2.3. Ühiskonnaõpetuse kursused ja õppesisu

I teema: Kommunikatsioon, infopädevus

Õppesisu

- 1) ajakirjanduseetika
- 2) demagoogia, propaganda, vandenõuteooriad, valeinfo ja selle liigid
- 3) infosõda
- 4) stereotüübid ja sildistamine
- 5) sõnavabadus ja vaenukõne.

II teema: Ühiskond ja selle areng

Õppesisu

- 1) Ühiskonna olemus: Erinevad ühiskonnatüübid (*mõisted: põllumajandusühiskond; tööstusühiskond; teenindus-ja infoühiskond; modernne ja postmodernne ühiskond, võrgustikuühiskond, heaoluühiskond*).
- 2) Ühiskonna kolm sektorit (*mõisted: avalik sektor, erasektor; vabakond*).
- 3) Ühiskonnarühmad (*mõisted: eliit, mass, pluralism*).
- 4) Kihistumine: *mõisted: sotsiaalne mobiilsus; sotsiaalne tõrjutus; sotsiaalne õigus sotsiaalne sidusus, vaesus, ilmajäetus*.
- 5) Kollektiivne identiteet.

III teema: Riik ja demokraatlik riigivalitsemine

Õppesisu

- 1) Põhiideoloogiad (*mõisted: liberalism, sotsialism, konservatism, rahvuslus, roheline maailmavaade*).
- 2) Riik kui institutsioon; riigikorralduse tüübid (*mõisted: unitaarriik, föderatsioon, konföderatsioon*).
- 3) Võimu iseloom: demokraatlikud režiimid, hübriidrežiimid ja autoritaarsed režiimid (*mõisted: liberaalne riik; autoritaarne riik, totalitaarne riik*).
- 4) Riigivalitsemise vormid (*mõisted: vabariik - parlamentaarne ja presidentaalne; monarhia - konstitutsiooniline ja absoluutne; õhuke riik vs sügav riik*).
- 5) Inimõigused, kodanikuõigused
- 6) Valimised: (*mõisted: majoritaarne ja proportsionaalne valimissüsteem; valimiskampaania, valimisreklaam; mandaat, valimisringkond, valimisnimekirjad (avatud/suletud; "tribulised" nimekirjad); tsensus/ valimiskünnis*).
- 7) Võimude lahususe ja tasakaalustatuse printsiip (*mõisted: seadusandlik võim; täidesaatev võim; kohtuvõim*).
- 8) Põhiseaduslikud institutsioonid.

- 9) Õigusriigi toimimine: (mõisted: põhiseadus, seadus, määrus, korraldus ja direktiiv).
- 10) Poliitika kujundamine: (mõisted: koalitsioonileping, arengukavad, strateegiad, huvirühmad, kaasamine).
- 11) Kodanikuportaalid: (mõisted: e-riik; eID privaatsus; ID-kaart, digiallkiri, digitaalne identiteet, parool, PIN-kood, mobiil-ID, smart-ID, e-teenus, Eesti.ee, küberjulgeolek).
- 12) Huvikaitse: (mõisted: referendum, rahvaalgatus, eelnõu, arupärimine; meeleavaldus/pikett, marss, märgukiri/petitsioon, streik, ametiühing, tarbimisboikott, meediakampaania, ühiskonnakriitika).

IV teema: Majanduse toimimine

Õppesisu

- 1) Makromajanduse põhinäitajad ja majanduse tsüklilisus: Mõisted: ressurss, majandussüsteemid, sisemajanduse kogutoodang (SKT), eelarve tasakaal, inflatsioon, deflatsioon, import-eksport, riigi välisvõlg, buum, kapital, konkurents, monopol, kartell, turutõrked, tootlikkus.
- 2) Riigi ja Euroopa Liidu roll majanduselu edendamises; Mõisted: prioriteet, eelarvepoliitika, rahapoliitika, keskpank, pangandus, vahuutakurss, EURIBOR, tollid, kvoodid, standardid, vabakaubandus, ühisturg, tolliliit, tasaareng.
- 3) Eesti riigi eelarve ja maksusüsteem. Mõisted: riigieelarve, üksikisiku tulumaks, sotsiaalmaks, käibemaks, ettevõtete tulumaks, aktsiisid; maamaks, kohalikud maksud, tollimaks, maksudeklaratsioon.
- 4) Ettevõtlusega alustamine. Mõisted: kapital, investor, AS/OÜ, äriplaan, kasum, kahjum, pankrot, innovatsioon, idufirma, startup, loomemajandus, sotsiaalne ettevõtlus, loomevargus/plagiaat.
- 5) Tööturg. Mõisted: tööhõive, ülalpeetav, tööpuudus, tööjõupuudus, tööhõivepoliitika, tööleping, ümbrikupalk, ametiühing, streik, palgalõhe, brutopalk, netopalk, alampalk.
- 6) Tarbimine. Mõisted: tarbimisühiskond, ostukorv, esmatarbekaup, ringmajandus, taaskasutus, õiglane kaubandus (fair trade), "rohepesu", tarbijakaitse, tootemärgised, reklaam, sisuturundus.
- 7) Isiklik eelarve - säästmine, investeerimine ja laenamine: Mõisted: sissetulekud, püsikulud, mugavuskulud, säästukonto, varaklassid, väärtpaber (aktsia, osak), börs, investering, investeerimisfond, pensionifond, tootlus, laen, võlg, intress, intressimäär, viivis, krediidi kulukuse määr, käendaja, maksehäire, inkasso, võlanõustaja.

V teema: Üleilmastumine ja jätkusuutlik areng

Õppesisu

- 1) Globaalprobleemid/probleemid maailmapoliitika areenil - keskkonna- ja sotsiaalprobleemid.
- 2) Riikidevaheline suhtlus: Mõisted: diplomaatia, de jure, de facto.
- 3) Realism ja idealism kui vaated riikidevahelistele suhetele. Mõisted: sõjategevus, sõjakuritegu, asümmeetriline sõda, infosõda, terrorism.

- 4) Rahvusvahelised organisatsioonid. *Mõisted: Riikidevahelised koostööorganisatsioonid; hargmaised ettevõtted; valitsusvälised organisatsioonid. ÜRO ja selle allorganisatsioonid (UNESCO, WHO, jt), NATO, OECD, OSCE, Euroopa Nõukogu.*
- 5) Vastastikuse abistamise põhimõtted. *Mõisted: humanitaar-/ arenguabi, humanitaarkriis.*

Läbivad teemad antud kursuste raames

- 1) Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus
- 2) kultuuriline identiteet
- 3) teabekeskond ja meediakasutus
- 4) väärtused ja kõlblus

2.3. Perekonnaõpetuse ainekava

2.3.1. Õppeaine kirjeldus

Inimeseõpetuse aine perekonnaõpetuse kursuses keskendutakse eelkõige noore arengule perekonna liikmena lähtudes eakohastest kogemustest ning huvidest. Aine aitab omandada vajalikud teadmised, oskused ja hoiakud tulevase perekonnaelu alusena.

Kursus toetab õpilase isiksuse arenemist, aitab mõtestada ja analüüsida oma rolli nii päritolu kui tulevases perekonnas, arendada vastutustunnet nii isiklikus kui ka ühiskonnaelus, seda nii partneri, tulevase võimaliku lapsevanema aga eelkõige kodanikuna. Perekonnaõpetuse kursus kujundab eelkõige õpilaste enesemääratlus-, kultuurilist, sotsiaalset ja väärtuspädevust.

Õpilane õpib tundma ühiskonnas toimivaid demograafilisi, sotsiaalseid, majanduslikke ja ajaloolisi protsesse ning nähtusi, mis mõjutavad pereelu struktuure ja protsesse. Perekonnaõpetus lõimib sotsiaalainete õppes saadud teadmised ja oskused. Õpe valitakse rõhuasetusega elulähedasele ainekäsitlusele, toetades õpilase arusaama õpitava vajalikkusest.

Lõiminguks kasutatakse nii kirjandusteoseid, ajaloos käsitletavaid allikaid kui ka meediamaterjale, mis eelkõige läbivate teemade kaudu lõimivad inimeseõpetuse aine peaaegu kõigi ainetega gümnaasiumis (matemaatikaga eelarvet ning pensionivara käsitledes, kehalise ja bioloogiaga tervise teemasid käsitledes, keemia ning füüsikaga riski teemasid käsitledes, geograafia ning ajalooga kultuurilisi eripärasid käsitledes, võõrkeeltega erinevaid allikaid kasutades).

Õpitulemuste kontrollimise ja hindamise vormid on metoodiliselt mitmekesised, luues nii üksi- kui ka ühisõppe võimalused ning sidudes need igapäevaeluga (näiteks rühmatööd, individuaaltööd, iseseisvad ülesanded, meediaprojektid, statistika analüüsid, essee ja paaris arutlused).

Väärtuskasvatust ja hoiakute kujundamist vaimse õpikeskkonna osana korraldatakse üksteist mõistvas õhkkonnas, et arendada õpilaste positiivset mõtlemist oma arengu- ja toimetulekuvõimaluste üle. Soodne sotsiaalne õpikeskkond toetub eelkõige õpilaste isikupära

ja isiklike seisukohtade austamisele ning võimalustele vabalt arvamust avaldada, olla algatusvõimeline, osaleda ja tegutseda nii üksi kui ka koos teistega.

Õppeteemasid võib käsitletakse vastavalt vajadusele nii üksteise järel kui ka lõimituna, et saavutada oskuste-, teadmiste- ja väärtustepõhised õpitulemused.

2.3.2. Gümnaasiumi lõpetaja:

- 1) mõistab ning oskab selgitada kooselu ja perekonna eri vormide osa üksikisiku ning ühiskonna elus;
- 2) väärtustab perekonda ja oskab analüüsida lähedaste inimsuhete rolli inimese elus ning põhjendab iseenda vastutust ja rolli peresuhetes;
- 3) analüüsib perekonna funktsioone indiviidi ja ühiskonna seisukohast ning on valmis korraldama argielu kodus, arvestades pereliikmete turvalisust, vajadusi ja tervist;
- 4) mõistab abielu ja perekonna psühholoogilisi, õiguslikke ning majanduslikke aspekte ning oskab leida infot ja abi, et tulla toime probleemidega;
- 5) selgitab lapse arengu põhiküsimusi ja lapsevanema rolli lapse kasvatamises;
- 6) seostab püsisuhte olemust ning selle seost seksuaalsuse ja armastusega, väärtustades usaldust ning positiivseid tundeid;
- 7) tunnetab iseennast, oma rolli ja vastutust nii kasvuperekonna kui ka loodava perekonna liikmena;
- 8) on valmis seostama enda tehtavaid valikuid isikliku pereelu õnnestumise võimalusega tulevikus;
- 9) mõistab vajadust tegutseda turvaliste inimsuhete loomise, säilimise ja arendamise nimel ning on valmis olema pere ja peret ümbritseva sotsiaalse võrgustiku liige;
- 10) kasutab teaduspõhiseid allikaid perekonna, suhete ja tervisega seotud info ja abivõimaluste leidmisel;
- 11) mõistab seksuaalse arengu individuaalsust;

2.3.3. Kursus „Perekonnaõpetus“

Perekond

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) mõistab, kuidas ühiskonnas toimuvad muutused avaldavad mõju perekonna ja peresuhetega seotud väärtustele ja traditsioonidele;
- 2) mõistab kooselu ja perekonna vormide mitmekesisust, analüüsides nende eeliseid ning puudusi;
- 3) analüüsib perekonna tähtsust inimese jaoks elu erinevatel perioodidel;
- 4) mõistab põlvkondi ühendavate sidemete tugevdavat ja toetavat mõju pereelule.

Õppesisu

- 1) Perekond. Perekonna minevik, olevik ja tulevik. Kooseluvormid. Perekonna eri vormid.
- 2) Perekonna funktsioonid indiviidi ja ühiskonna seisukohast.

- 3) Perekeskne ja individualistlik perekäsitlus.
- 4) Eesti ja maailma perekondade statistiliste näitajate eripärad.
- 5) Perekonna toimetulek ja perekonna toimetulek.
- 6) Perekonna tähtsus inimese elu erinevatel perioodidel.

Püsisuhe, seksuaalsus

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) mõistab püsisuhtest tulenevat vastutust;
- 2) kirjeldab armastuse olemust, mõistab erinevaid armastuse vorme ja liike ning nendega kaasnevaid toimetulekumehhanisme;
- 3) mõistab seksuaalsuhete seotust armastusega ning turvalise ja vastastikku rahuldust pakkuva seksuaalkäitumise põhimõtteid inimsuhetes;
- 4) suudab leida ja analüüsida erinevaid seksuaalsusega seotud allikaid ja mõistab nende sisu ning oskab hinnata adekvaatsust;
- 5) analüüsib registreeritud ja vabaabieli võimalikke eeliseid ning puudusi;
- 6) teab abielusuhtest tulenevaid õigusi ja kohustusi;
- 7) oskab käituda seksuaalsuhetes turvaliselt;
- 8) mõistab inimeste individuaalsust suhete ja seksuaalsuhetega rahulaolu hinnates;
- 9) teab tegureid, mis mõjutavad inimese reproduktiivtervist, ja tõhusaid meetodeid raseduse plaanamiseks;
- 10) analüüsib, kuidas mõjutab sõltuvus erinevatest ainetest või tegevustest peresuhteid, ning mõistab kaassõltuvuse olemust.

Õppesisu

- 1) Lühi- ja pikaajaline suhe. Püsisuhte loomine ning säilitamine. Püsisuhte püsimist mõjutavad tegurid.
- 2) Partnerite omavaheline suhte turvalisus.
- 3) Tunded ja püsisuhe. Püsisuhtest tulenev vastutus.
- 4) Armastuse olemus ja liigid.
- 5) Seksuaalne areng. Seksuaalsuhted. Turvaline seksuaalkäitumine. Ühiskonna ja kultuuri mõju suhtumisele seksuaalsusesse.
- 6) Soo jätkamine. Pere planeerimine.
- 7) Abielu: registreeritud abielu ja vabaabieli. Abielusuhtest tulenevad õigused ja kohustused.
- 8) Pereliikmete vajadused ja väärtused ning nende arvestamine.

Lapsevanemaks olemine

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) mõistab lapsevanemaks olemise rolli kui isiksuse arenguvõimalust;
- 2) analüüsib vanemate kasvatuslikust rollist tulenevat vastutust lapse kasvatamisel;

- 3) analüüsib vanemate kasvatustiile, lähtudes lapse arengu toetamisest kodukasvatuses;
- 4) teab laste arenguvajadusi varases lapseas ja vanemate osa nende rahuldamisel;
- 5) analüüsib lapse ja vanema vahelise kiindumussuhte olemust ning vanemate mõju selle kujunemisele;
- 6) analüüsib kodukasvatuse olemust ja tähtsust lapse arengus;
- 7) teab tegureid, mis mõjutavad pereliikmete füüsilist, emotsionaalset, sotsiaalset ja vaimset tervist, ning oskab hinnata tervise säilitamist tervisliku eluviisi kaudu;

Õppesisu

- 1) Lapsevanemaks olemine ja selle komponendid: bioloogiline, juriidiline, psühholoogiline, sotsiaalne.
- 2) Vanemate roll ja vastutus lapse kasvatajana.
- 3) Vanemate kasvatustiilid.
- 4) Lapse areng ja vanema osa selles.
- 5) Kiindumussuhe lapsega ning vanemate mõju selle kujunemisele.
- 6) Kodukasvatuse olemus, eesmärgid ja osa lapse arengus.

Perekonna majanduselu ja õigusaktid

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) mõistab perekonna eelarve planeerimise ja kulutuse analüüsimise vajalikkust;
- 2) teab põhilisi pereelu ja laste elu reguleerivad seadusi.

Õppesisu

Pere eelarve ja materiaalsed ressursid peres. Abielu ning laste elu reguleerivad seadused.

2.4. Uurimistöö aluste ainekava

2.4.1. Õppeaine kirjeldus

Õppeaine läbimisel kujuneb õpilasel esmane uurimispädevus, mis on vajalik iseseisva uurimistöö kavandamiseks ja elluviimiseks. Kursus annab algteadmised teadusliku uurimis- ja praktilise töö olemusest, meetoditest, etappidest, struktuurist, vormistamisest ning kaitsmisest. Aine koosneb auditoorsetest loengutest ja e-õppevormidest, mille jooksul käsitletakse eespool nimetatud teemasid. Lisaks kasutatakse tavatundidele ka individuaalõppevormi, mille vältel õpilane kavandab koos juhendajaga valitud teemal uurimis- või praktilise töö.

Uurimistöö on protsess ja töö meetod, mille käigus analüüsitakse uuritavat probleemi süstematiseeritud ja asjakohaselt struktureeritud viisil. Tööd koostades tuleb järgida teaduslikkust tagavaid nõudeid. Seega peab uurimistöö teema olema aktuaalne ja töö sisu üheselt arusaadav. Järgida tuleb selektiivsuse, süsteemsuse, täpsuse ja objektiivsuse põhimõtteid. Autor peab kriitiliselt käsitlema nii enda kui ka olemasolevaid seisukohti ning kõik esitatud väited peavad olema argumenteeritud ja toetuma faktidele. Uurimistöö on uurimisprotsessi konkreetne tulemus ehk kirjalik aruanne, mis kajastab õpilase oskust iseseisvalt mõelda ja sisaldab õpilase oma seisukohti.

Praktilise töö eesmärgiks on soodustada õpilase loomingulist algatusvõimet, arendada loovust, mis näitab hetkel õpilase omandatud teadmiste ja oskuste taset. Praktilise töö läbiviimine annab õpilasele uusi iseseisva ja/või meeskonnatöö kogemusi. Praktiline töö koosneb kirjalikust osast (näiteks töö teostamise protsess) ja praktilisest osast (näiteks üritus või omaloominguline teos).

Esmase uurimispädevuse kujunemist toetavad kirjalik eneseväljendusoskus ja korrektne keelekasutus (s.h võõrkeel), töö läbiviimiseks vajaliku riist- ja tarkvara kasutamise oskus ja esitusvahendite kasutamise oskus, infootsingu oskus ning oskus eri liiki tekste lugeda ja analüüsida. Õppeaine raames käsitletakse erinevaid teemasid (eneseväljendusoskus, korrektne keelekasutus, riist- ja tarkvara kasutamise oskus, esitusvahendite kasutamise oskus, infootsingu oskus ning oskus eri liiki tekste lugeda ja analüüsida) ning erinevate üldpädevuste arengut, sõltuvalt õpilastele huvipakkuvatest teemadest. Eelkõige toetatakse õppeaine raames aga ettevõtlikkuspädevuse, suhtluspädevuse, enesemääratluspädevuse ja õpipädevuse arengut, sest õppeaine fookuses on teabekeskonna kriitiline analüüsimine, oma töö eesmärgistamine ja kavandamine ning oma seisukohtade selge ja asjakohane väljendamine.

Lõpuks valminud uurimis- või praktilise töö on ka üheks väljundiks töö esitamine erinevatele konkurssidele, sh õpilaste teadustööde riiklikule konkursile (SA Archimedes), keskkonnauurimuste konkursile (Haridus- ja Teadusministeerium, GLOBE programm Eestis) ning õpilaste ajalooalaste uurimistööde võistlusele „Minu Eesti” (Eesti Ajalooõpetajate Selts) jne.

2.4.2. Gümnaasiumi õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) Tunneb uurimis- ja praktilise töö koostamise metoodikat ning teeb töö iseseisvalt;
- 2) Õpib suhtlema juhendajaga, töötama meeskonnas ning tuleb toime konstruktiivse kriitikaga;
- 3) Orienteerub valitud teema lihtsamal kirjanduses, leiab vajaliku info ja analüüsib seda kriitiliselt;
- 4) Tunneb peamisi uurimistööks vajalike lähteandmete kogumise meetodeid (vaatlus, eksperiment, küsitlus, kogemuste üldistamine jt);
- 5) Töötleb ja analüüsib andmeid sobivate meetoditega;
- 6) Oskab vormistada oma tehtud tööd vastavalt juhendile;
- 7) Oskab esitada ja kaitsta oma uurimis- või praktilise töö tulemusi.

2.5. Kursus “Uurimistöö alused”

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) Tunneb teadusliku uurimistöö koostamise põhimõtteid;
- 2) Oskab sõnastada uurimisprobleemi, uuringu eesmärgi, uurimisküsimuse(d) ja vajaduse korral hüpoteesi(d) ning kavandab iseseisvalt uurimistöö;
- 3) Teab peamisi andmete kogumise meetodeid;
- 4) Katsetab erinevate uurimisküsimuste käsitlemiseks sobilikke andmete kogumise meetodeid;
- 5) Leiab, kasutab ja tõlgendab kriitiliselt tööks vajalikke allikaid ning analüüsib allikate asjakohasust;
- 6) Kasutab eri tüüpi andmete töötlemiseks ja analüüsimiseks sobilikke kvalitatiivseid ja kvantitatiivseid meetodeid ning esitab andmeid sobival kujul;
- 7) Tunneb uurimistöö läbiviimiseks vajalikke ohutusnõudeid ja eetikanorme;
- 8) Tunneb kooli uurimistööde koostamise juhendis määratletud uurimistöö vormistamise ja viitamise nõudeid;
- 9) Tunneb akadeemilise kirjutamise eripära ning väljendab oma seisukohti argumenteeritult ja allikatele viidates;
- 10) Esitab oma uurimis- või praktilise töö teemaprojekti nii suuliselt ja kirjalikult. Teemaprojekt sisaldab: teema valiku põhjendusest; töö eesmärgi; uurimistöö puhul, kas uurimisküsimusi/uurimistöö hüpoteesist; praktilise töö puhul läbiviimise etappe; meetodi(te) ja ülesehituse tutvustus, vajaduse korral põhjendamine; töö ajaline planeeringust;
- 11) Annab konstruktiivset tagasisidet ning võtab teistelt saadud tagasisidet arvesse.

Õppesisu

Käsitletavad teemad:

- 1) Uurimis- ja praktilise töö olemus; uurimis- ja praktilise töö eesmärgid ja tunnused; mõistete defineerimine; kvantitatiivne ja kvalitatiivne uurimus;
- 2) Uurimistöös kasutatavad meetodid: meetodite liigid ja valik; valmisandmestikud (ametlik statistika, statistilised andmebaasid, arhiivimaterjalid, uurijate varasemad materjalid, muud dokumendikogud); andmekogumismeetodid (vaatlus, eksperiment, mõõtmine, intervjuu, ankeetküsitlus, päevikumeetod, hinnanguskaala jne). Andmetöötlusmeetodid (keskmiste arvutamine, korrelatsioon jne); analüüsimeetodid (võrdlemine, reastamine, analüüs, süntees, üldistamine);
- 3) Uurimis- või praktilise töö etapid: koostöö juhendaja ja meeskonnaga: teema valik ja piiritlemine; töö allikatega (elektrooniline teabeotsing, allikakriitika ja plagieerimise vältimine); töö esialgse kava koostamine; hüpoteesi, uurimisküsimuse formuleerimine; materjali (faktide) kogumine ja analüüs; uurimistöö teaduslik tõlgendamine ja tulemuste üldistamine; uurimistöö/praktilise töö raporti kirjalik vormistamine;

- 4) Tabelid ja joonised: asjakohasus, paigutus; vormistamisnõuded;
- 5) Stiil ja keel: akadeemiline kirjastiil; loetavus ja mõistetavus; terviklikkus ja sidusus; lauseehitus ja sõnavalik; objektiivsus; ajavormid; loetelud; lühendite ja numbrite kasutamine tekstis; õigekeel;
- 6) Viitamine: tsitaat ja refereering; tekstisisene viitamine; joonealune viitamine; allikaloend (artikkel, raamat, õigusaktid, arhiivimaterjalid, elektroonilised allikad, dokumendid ilma isikuandmeteta jne);
- 7) Kaitsmine: kaitsmise sisu ja ülesehitus; avalik esinemine.

2.6. Kursus “Uurimistöö/praktiline töö”

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane omab järgmisi õpitulemusi vastavalt oma töö liigile:

- 1) Tunneb uurimis- või praktilise töö koostamise metoodikat ning teeb töö iseseisvalt;
- 2) Õpib suhtlema juhendajaga, töötama meeskonnas ning tuleb toime konstruktiivse kriitikaga;
- 3) Orienteerub valitud teema lihtsamas kirjanduses, leiab vajaliku info ja analüüsib seda kriitiliselt;
- 4) Tunneb vajadusel peamisi uurimistööks vajalike lähteandmete kogumise meetodeid (vaatlus, eksperiment, küsitlus, kogemuste üldistamine jt) ja töötleb andmeid sobivate meetoditega (keskmiste arvutamine jt);
- 5) Analüüsib ja paneb kirja tulemusi sobivate meetoditega;
- 6) Oskab vormistab oma tööd KJPG õpilasuurimuse ja praktilise töö juhendi järgi;
- 7) Oskab esitada oma uurimis- või praktilise töö tulemusi.

Õppesisu

- 1) Uurimis- või praktilise töö etapid ja kasutatavad meetodid.
- 2) Uurimis- ja praktilise töö struktuur: tiitelleht; sisukord; sissejuhatus; sisuline osa (peatükid ja alapeatükid); kokkuvõte; kasutatud allikate loetelu; lisad; võõrkeelne resümee. Stiil ja keel: akadeemiline kirjastiil; loetavus ja mõistetavus; terviklikkus ja sidusus; lauseehitus ja sõnavalik; objektiivsus; ajavormid; loetelud; lühendite ja numbrite kasutamine tekstis; õigekiri; uurimistöö ja raporti kirjalik vormistamine vastavalt KJPG õpilasuurimise ja praktiliste töö juhendile.
- 3) Viitamine: tsitaat ja refereering; tekstisisene viitamine; joonealune viitamine; allikaloend (artikkel, raamat, õigusaktid, arhiivimaterjalid, elektroonilised allikad, dokumendid ilma isikuandmeteta jne).
- 4) Kaitsmine: kaitsmise sisu ja ülesehitus; avalik esinemine.